

NALAZI NOVCA NA KASNORIMSKOJ NEKROPOLI ZMAJEVAC – MOCSOLÁS

Prilog numizmatičkoj topografiji Baranje*

Slavica Filipović

Muzej Slavonije
Trg sv. Trojstva 6
HR-31000 Osijek
slavica.filipovic@mso.hr

dr. sc. Tomislav Šeparović

Muzej hrvatskih arheoloških
spomenika
Gunjačina bb
HR-21000 Split
tomislav.separovic@mhas-split.hr

Stručni rad

UDK 904:737.1](497.5-3Zmajevac)"652"

Ključne riječi:

Baranja
Zmajevac
Mocsolás
limes
rimski novac
rimska nekropola

U radu se obrađuju numizmatički nalazi s kasnorimske nekropole istraživane na položaju Mocsolás u Zmajevcu. Najstariji novci atribuirani su caru Galijenu, malo iza sredine 3. stoljeća, dok su najmlađi iz druge polovine 4. stoljeća. Najveći broj nalaza novca pripada upravo 4. stoljeću kada se velika pažnja pridavala obrani limesa i kada tu boravi jedna od postrojbi VI. legije Herkulije. Pregledom i analizom numizmatičkih nalaza daje se doprinos poznavanju numizmatičke topografije i optjecaja novca na području Baranje u kasnorimskom razdoblju.

* Ovo je nadopunjeni i prošireni tekst izlaganja na njemačkom jeziku kojim su autori sudjelovali na numizmatičkom simpoziju u Ennsu u lipnju 2012. godine. Tekst je u međuvremenu objavljen u zborniku simpozija, vidi: Filipović, Šeparović, 2014.

Karta 1

U sjeveroistočnom dijelu hrvatske Baranje zabilježen je izniman broj arheoloških nalazišta. Riječ je o području koje se nalazi na izuzetno važnom europskom komunikacijskom pravcu, koji je slijedio tok Dunava i uz koji se formirao obrambeni sustav – *limes* – sastavljen od niza utvrda i promatračnica. (Karta 1) Jedna od takvih utvrda nalazila se na području današnjega Zmajevca o čijoj važnosti najjasnije svjedoče nalazi s položaja Mocsolás gdje su u razdoblju 1999. – 2008. i 2012. godine provedena zaštitna arheološka istraživanja kasnorimske nekropole.¹ Među brojnim i raznovrsnim arheološkim nalazima posebno se ističe skupina numizmatičkih nalaza koji su predmet ovoga rada.²

Riječ je o ukupno 143 primjerka novca pronađena u 38 grobova. Jedan primjerak novca registriran je van grobova.

Novčani nalazi zastupljeni su u rasponu od cara Galijena do Valentinijana Drugog.

Car Galijen zastupljen je s dva primjerka pronađena u grobu 161. To je najstariji grob na nekropoli datiran novcem a ujedno i jedini grob s novcem isključivo 3. stoljeća. Ostali novci 3. stoljeća su antoninijani careva Tacita, Proba, Kara i Maksimijana, ali su oni pronađeni u grobovima zajedno s novcima 4. stoljeća. (sl. 1)

Sl. 1

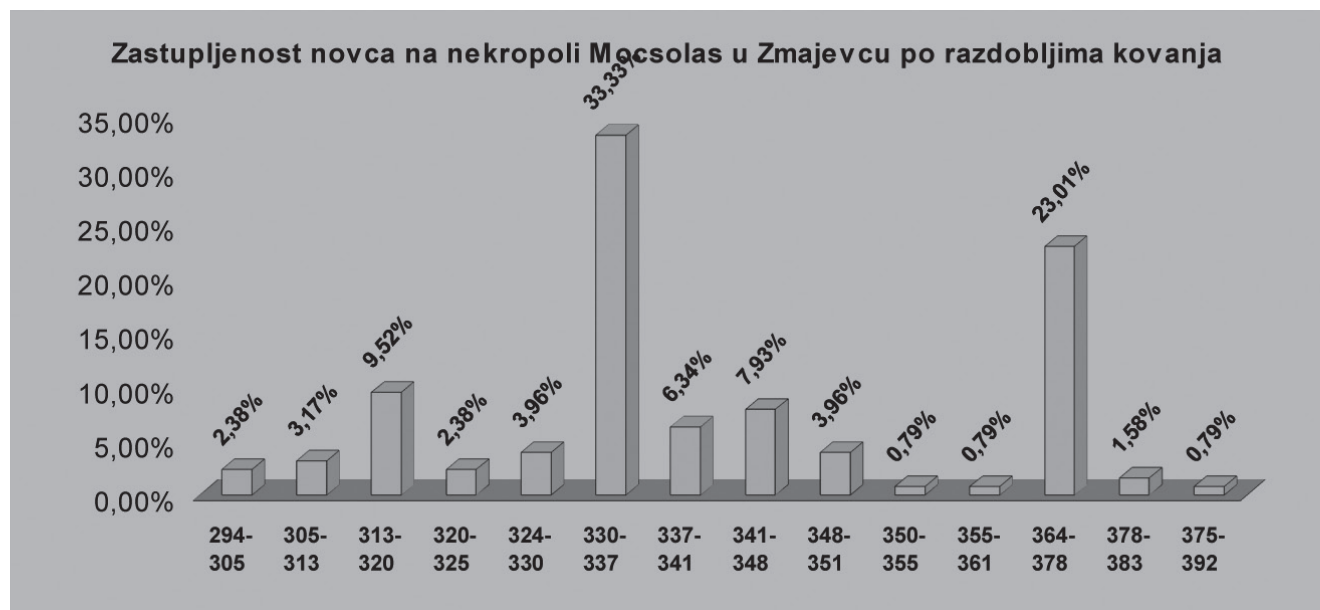
Novac četvrtog stoljeća uvjerljivo je najbrojniji. Riječ je o ukupno 135 primjeraka što iznosi gotovo 94 % svih novčanih nalaza na lokalitetu. Iz priloženog grafikona (grafikon 1) vidimo da najveći broj novca potječe iz razdoblja između 330. i 337., odnosno za vladavine Konstantina Velikog, te između 364. i 378. godine kada dominiraju novci Valentinijana Prvog i Valensa. Što se tiče zastupljenosti kovnica 4. stoljeća analizom točno determiniranih primjeraka dobili smo grafikon (grafikon 2) iz kojega je vidljiva uvjerljiva dominacija najbliže siscijske kovnice.

Iz razdoblja kovanja 294. – 305. godine potječu novci Maksimijana, Konstancija Prvog i Galerija. Maksimijanov novac je četvrtina numa kovan 305. godine u Sisciji dok su novci Konstancija Prvog i Galerija numi kovani u Kartagi odnosno Akvileji.

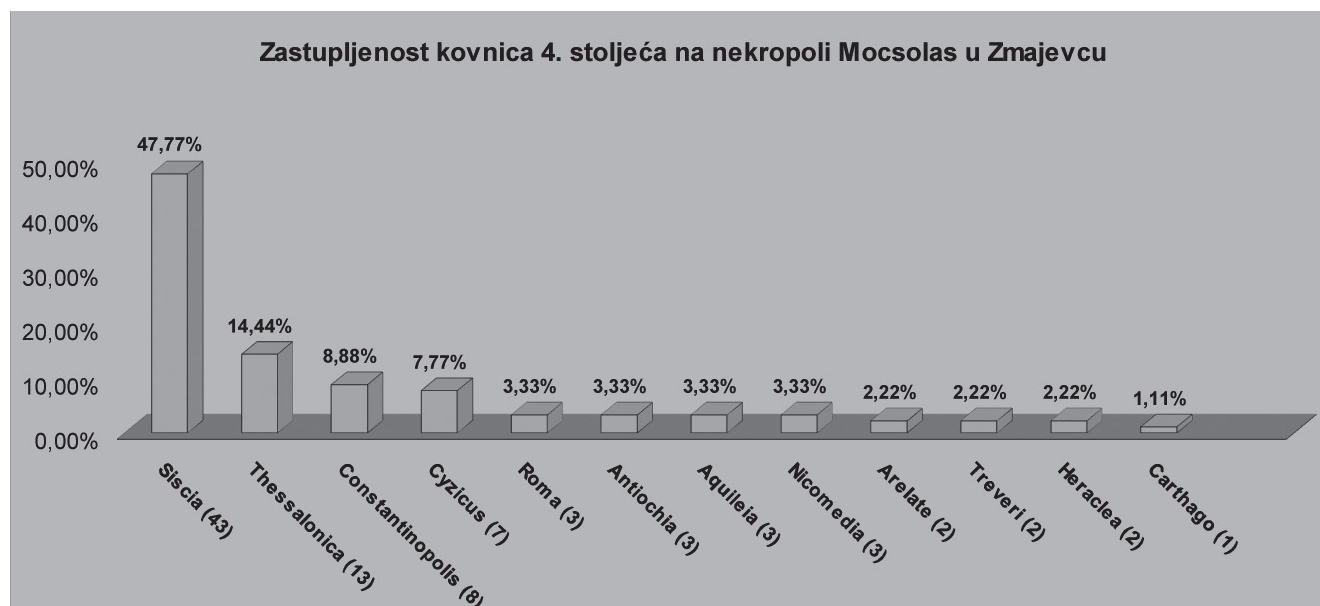
Iz razdoblja kovanja 305. – 313. godine su novci Maksimijana, Maksimina Drugog te Severa. Svi su kovani u kovnici Siscia, dva su numa, a dva četvrtina numa.

1 Istraživanjima je rukovodila Slavica Filipović iz Muzeja Slavonije koja je i autorica izložbe i prigodnog kataloga o tim istraživanjima (Filipović, 2010.).

2 U proučavanju numizmatičke topografije Baranje veliki doprinos dala je Hermine Göricke-Lukić (Göricke-Lukić, 1992.). Tu se navodi i ostala literatura povezana s ovom tematikom.

Grafikon 1

Grafikon 2

Iz razdoblja kovanja između godina 313. i 320. dokumentirano je 12 primjeraka novca među kojima se njih sedam može pripisati Liciniju Prvom dok ih je pet Konstantina Velikog. Kovnica je određena za deset primjeraka među kojima sedam pripada kovnici Siscia, a po jedan Antiohiji Tesaloniki i kovnici grada Rima.

Kao što smo već vidjeli, najveći broj novaca pripada razdoblju vladavine Konstantina Velikog između 330. i 337. godine. Riječ je o centenionalima među kojima su oni s likom samog Konstantina Velikog najbrojniji. Nešto manji broj novca pripada Konstantinovim nasljednicima među kojima su najbrojniji oni s likom Konstansa. Premda je u tom razdoblju pojedinačno i dalje najzastupljenija siscijska kovnica (39 %) zamjetan je veći broj istočnih kovnica (53 %)

u odnosu na zapadne (47 %). Među istočnim kovnicama sa sedam primjeraka najbrojnija je kovnica grada Tesalonike.

U drugoj polovini 4. stoljeća dominiraju novci Valentinijana Prvog i Valensa. Njih je ukupno 29 primjeraka, a među njima uvjerljivo sa preko 78 % dominiraju oni kovani u siscijskoj kovnici. To može biti pokazatelj poteškoća u opskrbi novcem što nije čudno s obzirom na krizno razdoblje.

Zanimljivo je na ovome mjestu skrenuti pažnju i na određene grobne cjeline.

U grobu 105 bio je položen muškarac između 45 i 50 godina života. Kao prilog, u grobu je pronađeno deset novaca koji su bili u ruci. S obzirom na položaj nalaza moguće da je ruka bila položena na vrećicu s novcem koja je visila o pojasu. (sl. 2)

Sl. 2

U grobu 132 bilo je položeno dijete od osam ili devet godina života. Tu je pronađeno ukupno devet komada novca od kojih četiri ispod lubanje, a pet komada u ustima. S obzirom na položaj nalaza moguće je da su prvobitno svi novci bili u ustima. Očito je riječ o poganskom običaju plaćanja prijevoza na drugi svijet. Iz ovoga groba potječe vjerojatno najmlađi nalaz novca na nekropoli koji pripada Valentinijanu Drugom. (sl. 3)

Sl. 3

Novci iz groba 20 mogu nam poslužiti kao pokazatelj duljine optjecaja. U većini grobova koji imaju više nalaza novca ti novci su više-manje vremenski i tipološki bliski. U ovome grobu imamo slučaj nalaza dva novca od kojih jedan pripada caru Konstansu između godina 337. – 340., dok je drugi cara Gracijana iz 378. – 383. godine. Terminus za dataciju je Gracijanova vladavina dok je stariji novac bio u optjecaju četrdesetak godina.

Grafikon 3 prikazuje intenzitet dotoka novca u Zmajevac na temelju raspoloživog numizmatičkog materijala s nekropole Mocsolás preračunato u index optjecaja. Vidimo da je najjači intenzitet u razdoblju Konstantina Velikog, što je bez sumnje vrijeme najvećeg prosperiteta naselja *Ad Novas*. Nakon toga vremena intenzitet opada da bi privremeno rastao između 348. i 351. godine. Nakon 351. godine intenzitet ponovo opada kao rezultat krize uvjetovane kako stanjem u Carstvu tako i prodorom plemena Sveba, Kvada i Sarmata koji pljačkaju Panoniju. Intenzitet novca ponovo se pojačava za vladavine careva Valentinijana Prvog i Valensa. U tom razdoblju velika se pažnja pridaje utvrđivanju i obrani limesa sve više ugroženog barbarskim plemenima. Godine 378. Valens pogiba u bici s Gotima kod Hadrijanopolisa nakon čega Goti pale i pljačkaju po Panoniji i Dalmaciji.³ Grafikon na kraju pokazuje potpuni pad i prekid dotoka novca u posljednjim desetljećima 4. stoljeća. O tome svjedoče najmlađi novci s nekropole, primjerci careva Gracijana i Valentinijana Drugog. U tome vremenu dolazi do sloma rimskog limesa na Dunavu čime je barbarskim plemenima otvoren put u Panoniju. Na samom kraju 4. i početkom 5. stoljeća ovo područje zauzimaju Huni u čemu svjedoči poznati hunski okov pronađen na samoj utvrdi u Zmajevcu.⁴ Novčanih nalaza više nema, premda je moguće da je iz toga razdoblja grob 91 s perlicama i probušenim Valensovim novcem koji je evidentno bio već duže vrijeme van optjecaja. (sl. 4, 5)

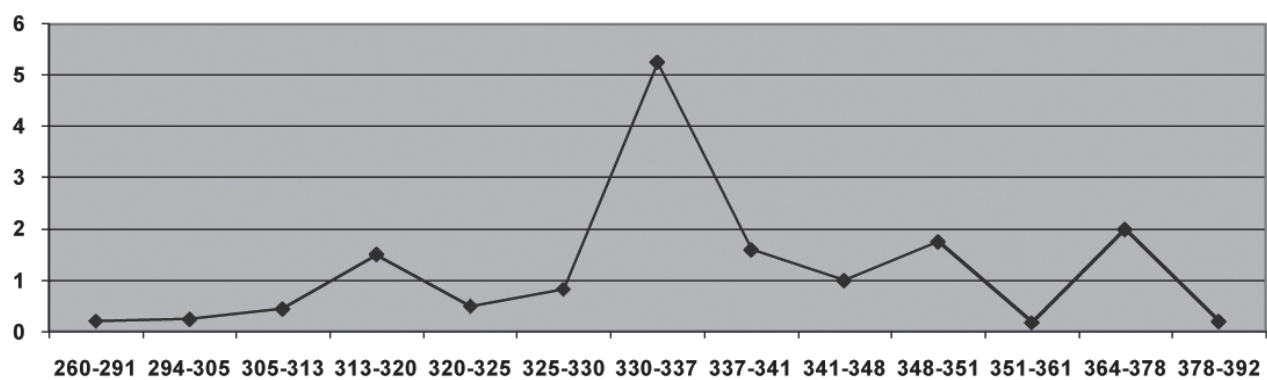

Sl. 4

3 Općenito o prilikama u južnoj Panoniji u to vrijeme vidi u: Vinski, 1957.; Vinski, 1971.; Migotti, 2012.

4 Werner, 1956., 42; Vinski, 1957., 38.

Intenzitet dotoka novca prema indexu optjecaja na nekropoli Mocsolas u Zmajevcu

Grafikon 3

Sl. 5

KATALOG NALAZA

POJEDINAČNI NALAZ

Probus

*1	An	276–282	Rom	RIC 183	R☉Γ
----	----	---------	-----	---------	-----

1 MSO. Tež.: 3,5g. Φ.: 20 mm. Axis: 10. Dobro očuvan.

GROBNI NALAZI

Gallienus

*1	An	260–268	Rom	RIC 230	
----	----	---------	-----	---------	--

*2	An	260–268	?	RIC ?	
----	----	---------	---	-------	--

Tacitus

*3	An	275–276	Tic	RIC 163	
----	----	---------	-----	---------	--

Probus

*4	An	276–282	Tic	RIC 516	VXXI T__
----	----	---------	-----	---------	----------

*5	An	276–282	Ser	RIC 851?	KAA
----	----	---------	-----	----------	-----

Carus					
*6	An	282–283	Ant	RIC 124	XXI <u>A</u>
Maximianus					
*7	An	291	Rom	RIC 515	XXIA
Razdoblje kovanja 294–305					
Maximianus					
*8	1/4 Num	305	Sis	RIC 146	SIS
Constantius I.					
*9	Num	299–303	Car	RIC 32a	Γ
Galerius					
*10	Num	301	Aq	RIC 32b	AQΓ <u>V</u>
Razdoblje kovanja 305–313					
Maximianus					
*11	Num	309–310	Sis	RIC 198a	SIS <u>∩ A</u>
*12	1/4 Num	305–306	Sis	RIC 169b?	SIS
Maximinus II.					
*13	1/4 Num	305–306	Sis	RIC 171b	SIS
Severus					
*14	Num	305–307	Sis	RIC 172?	SISA <u>VI</u>
Razdoblje kovanja 310–315					

Licinius I.

*15	Num	314	Rom	RIC 21	R*T ? <u>F</u>
*16	Num	313–315	Sis	RIC 4	SIS <u>Δ</u>
*17	Num	313–315	Sis	RIC 8	SIS <u>A</u>

Constantinus I.

*18	Num	313–315	Sis	RIC 3	SIS <u>€</u>
-----	-----	---------	-----	-------	--------------

Razdoblje kovanja 313–320

Licinius I.

*19	Num	315–316	Sis	RIC 17	•SIS• <u>Γ</u>
*20	Num	315–316	Sis	RIC 17	•SIS• <u>B</u>
*21	Num	313–317	?	RIC ?	

(Licinius II.)

*22	Num	317–320	Ant	RIC 29	SMANT
-----	-----	---------	-----	--------	-------

Constantinus I.

*23	Num	313–316	?	RIC ?	
-----	-----	---------	---	-------	--

(Crispus)

*24	Cen	319	Tes	RIC 62	•TS•€
-----	-----	-----	-----	--------	-------

(Constantinus II.)

*25	Num	317	Sis	RIC 7	?SIS
*26	Cen	320	Sis	RIC 133	€SIS☺

Razdoblje kovanja 320–325

Constantinus I.

(Constantinus II.)

*27	Cen	322–323	Are	RIC 261	Q*AR
*28	Cen	324–325	Cyz	RIC 27	SMKA

(Constantius II.)

*29	Cen	324–325	Cyz	RIC 27	SMKB
-----	-----	---------	-----	--------	------

Razdoblje kovanja 324–330

Constantinus I.

*30	Cen	326–328	Tes	RIC 153	SMTSA
*31	Cen	328	Con	RIC 29	CONS
*32	Cen	325–326	Ant	RIC 63	SMANTB

(Constantinus II.)

*33	Cen	326–327	Sis	RIC 202	•€SIS•
-----	-----	---------	-----	---------	--------

(Constantius II.)

*34	Cen	326	Tre	RIC 480	STR☉
-----	-----	-----	-----	---------	------

Razdoblje kovanja 330–337

Constantinus I.

*35 -

*36	Cen	334–335	Sis	RIC 235	.ASIS.
*37	Cen	334–335	Sis	RIC 235	•?SIS•
*38	Cen	334–335	Sis	RIC 235	•ASIS•
*39	Cen	335–336	Sis	RIC 252	ASIS

40	Cen	337	Sis	RIC 261	?SIS
*41	Cen	330–333	Her	RIC 121	•SMHA•
*42	Cen	333–335	Con	RIC 73	CONSA•
*43	Cen	330–335	Nic	RIC 188	SMNE
*44	Cen	334–336	?	RIC ?	

(Constantinus II.)

*45	Cen	333–334	Are	RIC 376	PCONST
*46	Cen	335–336	Sis	RIC 220	ASIS
*47	Cen	335–336	Sis	RIC 253	€SIS
*48	Cen	335–336	Tes	RIC 199	SMTSA
*49	Cen	330–335	?	RIC ?	?
*50	Cen	336–337	?	RIC ?	

(Constans)

*51	Cen	334–335	Sis	RIC 238	?SIS•
52	Cen	337	Sis	RIC 264	ASIS

(Constantius II.)

*53 -					
*54	Cen	335–336	Tes	RIC 200	SMTSΓ
*55	Cen	335–336	Tes	RIC 200	SMTS?
*56	Cen	330–333	Con	RIC 61	CONSI
*57	Cen	330–335	Nic	RIC 191	SMNΓ
*58	Cen	330–335	Nic	RIC 191	SMNA
*59	Cen	331–334	Cyz	RIC 84	SMKA
*60	Cen	333–334	Cyz	RIC 84	SMK..?
*61	Cen	333–334	Cvz	RIC 84	SMKA

*62	Cen	336–337	?	RIC ?	
(Dalmatius)					
*63	Cen	335–336	Sis	RIC 256	?SIS
*64	Cen	336–337	Tes	RIC 227	SMTS€
(Urbs Roma)					
*65	Cen	336	Rom	RIC 390	R Q Q
*66	Cen	334–335	Sis	RIC 240	•ΓSIS•
*67	Cen	330–333	Tes	RIC 187	SMTS€
*68	Cen	330–333	Her	RIC 129	•SMH€
*69	Cen	330–333	Con	RIC 62	CONS€
*70	Cen	333–335	Con	RIC 85	•CON..?
*71	Cen	333–335	Con	RIC 85	•CONSA•
*72	Cen	333–335	Con	RIC 85	•CONST
*73	Cen	331–334	Cyz	RIC 91	SMKΓ
*74	Cen	330–337	?	RIC ?	?
(Constantinopolis)					
*75	Cen	330–333	Tes	RIC 188	SMTS?
*76	Cen	330–333	Tes	RIC 188	SMTS€
*77	Cen	333–335	Con	RIC 79	CONSZ•

Razdoblje kovanja 337–341

Constantinus II.

*78	Cen	337–340	Sis	RIC 95	?SIS?
-----	-----	---------	-----	--------	-------

Constans

*79 Cen 337–340 Sis RIC 87 ?SIS

*80 -

*81 Cen 337–340 ? RIC ? ?

Constantius II.

*82 -

*83 Cen 337–340 ? RIC ? ?

Constantinus II., Constans i Constantius II.

(Divus Constantinus I.)

*84 Cen 337–340 Ant RIC 39 SMANT

Constantinus II., Constans ili Constantius II.

*85 Cen 337–340 ? RIC ?

Razdoblje kovanja 341–348

Constans

*86 Cen 347–348 Tre RIC 185 TRP ϕ

*87 Cen 347–348 Sis RIC 183? ASIS

*88 Cen 347–348 Cyz RIC 50 SMK€

*89 347–348 ? RIC ? ?

*90 -

*92 Cen 347–348 ? RIC ? ?

Constantius II.

*93 Cen 347–348 Sis RIC 194 ASIS

Constans in Constantius II.
(Divus Constantinus I.)

*94 Cen 347–348 ? RIC ?

Constans ili Constantius II.

*95 Cen 347–348 ? RIC ?

Razdoblje kovanja 348–351

Constans

*96 AE 3 348–350 Sis RIC 230 ASIS

*97 Cen 348–350 Sis RIC 244 BSIS

*98 AE 3 348–350 Sis RIC 241 BSIS

*99 AE 3 348–350 Tes RIC 120 TEST

*100 AE 3 348–350 ? RIC ? ?

Constantius II.

*101 AE 1 348–350 Aq RIC 113 av: A rv: AQP•

*102 AE 1 350 Sis RIC 272 av: A rv: A•SIS•

*103 AE 1 350 Tes RIC 134 •TSÇ• B *

Vetranio

*104 AE 1 350 Sis RIC 274 av: A rv: •ASIS•

Razdoblje kovanja 350–355

Constantius II.
(Constantius Gallus)

*105 AE 3 351–354 ? RIC ? ?

Razdoblje kovanja 355–361

Constantius II.

*106	AE 3/AE 4	355–361	?	RIC ?	?
------	-----------	---------	---	-------	---

Razdoblje kovanja 364–378

Valentinianus I.

*107	AE 3	364–375	Rom	RIC 24a	R•TERTIA
*108	AE 3	364–367	Sis	RIC 5a	ΓSISC
*109	AE 3	364–367	Sis	RIC 5a	?SIS?
*110	AE 3	364–367	Sis	RIC 7a	?SISC
111	AE 3	367–375	Sis	RIC 14a	?SIS <u>/A</u>
*112	AE 3	367–375	Sis	RIC 15a	*ASISC <u>D</u>
*113	-				
*114	AE 3	364–375	?	RIC ?	?

Valens

*115	AE 3	367–375	Aq	RIC 11b	SMAQ?
*116	AE 3	364–367	Sis	RIC 5b	ΓSISC
*117	AE 3	364–367	Sis	RIC 5b	BSISC
*118	AE 3	364–367	Sis	RIC 5b	ASISC
*119	AE 3	364–375	Sis	RIC ?	?SIS?
*120	AE 3	364–378	Sis	RIC ?	*?SISC
*121	AE 3	364–378	Sis	RIC 22a	?SISC
*122	AE 3	367–375	Tes	RIC 27b	TESA
*123	-				
*128	AE 3	364–378	?	RIC ?	?

Valentinianus I. ili Valens

*129 -

*135 AE 3 364–378 ? RIC ?

Valentinianus I. ili Valentinianus II.

*136 AE 3 364–378 ? RIC ?

Nepoznato razdoblje kovanja 367–383

Gratianus

*137 AE 3 367–383 ? RIC ?

Nepoznato razdoblje kovanja 375–392

Valentinianus II.

*138 AE 3 375–392 ? RIC ?

Razdoblje kovanja 378–383

Gratianus

*139 AE 3 378–383 Sis RIC 27a ?SIS?

Neodrediv

*140 AE 3 4. st. ? RIC ?

*141 AE 4 2. pol. 4. st. ? RIC ?

*142 AE 4 4. st. ? RIC ?

*143 AE 4 2. pol 4. st. ? RIC ?

- 1 MSO. Tež.: 2,64 g. Φ .: 22 mm. Axis: 1. Istrošen. Grob 161.
- 2 MSO. Tež.: 3,17 g. Dim.: 20 x 18 mm. Axis: 11. Jako istrošen. Grob 161.
- 3 MSO. Tež.: 3,7 g. Dim.: 22 x 21 mm. Axis: 11. Dobro očuvan. Grob 146.
- 4 MSO. Tež.: 3,45 g. Φ .: 23 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 160.
- 5 MSO. Tež.: 4,28 g. Φ .: 23 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 160.
- 6 MSO. Tež.: 3,82 g. Φ .: 20 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 110.
- 7 MSO. Tež.: 3,34 g. Dim.: 22 x 23 mm. Axis: 5. Dobro očuvan. Grob 43.
- 8 MSO. Tež.: 2,08 g. Dim.: 19,5 x 18 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 144.
- 9 MSO. Tež.: 9,12 g. Dim.: 26 x 30 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 160.
- 10 MSO. Tež.: 10,74 g. Dim.: 27 x 25,5 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 146.
- 11 MSO. Tež.: 6 g. Dim.: 24 x 22 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 148.
- 12 MSO. Tež.: 1,66 g. Φ .: 18 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 160.
- 13 MSO. Tež.: 2,45 g. Φ .: 19 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 160.
- 14 MSO. Tež.: 10,18 g. Dim.: 27 x 28 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 175.
- 15 MSO. Tež.: 2,92 g. Dim.: 20 x 19 mm. Axis: 4. Dobro očuvan. Grob 117.
- 16 MSO. Tež.: 3,46 g. Dim.: 24 x 20 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 110.
- 17 MSO. Tež.: 3 g. Dim.: 23 x 20 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 110.
- 18 MSO. Tež.: 2,82 g. Φ .: 22 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 118.
- 19 MSO. Tež.: 3,7 g. Dim.: 22 x 20 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 121.
- 20 MSO. Tež.: 3,78 g. Dim.: 22 x 21 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 117.
- 21 MSO. Tež.: 3,31 g. Φ .: 20 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 117.
- 22 MSO. Tež.: 2,7 g. Φ .: 19 mm. Axis: 5. Dobro očuvan. Grob 175.
- 23 MSO. Tež.: 2,97 g. Φ .: 20 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 114.
- 24 MSO. Tež.: 3,01 g. Dim.: 19 x 18 mm. Axis: 5. Dobro očuvan. Grob 13.
- 25 MSO. Tež.: 3,38 g. Dim.: 19,5 x 19 mm. Axis: 7. Dobro očuvan. Grob 84.
- 26 MSO. Tež.: 2,7 g. Φ .: 20 mm. Axis: 7. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 27 MSO. Tež.: 2,87 g. Φ .: 19 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 28 MSO. Tež.: 2,87 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 171.
- 29 MSO. Tež.: 2,99 g. Φ .: 18 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 163.
- 30 MSO. Tež.: 2,72 g. Dim.: 19 x 18 mm. Axis: 7. Dobro očuvan. Grob 156.
- 31 MSO. Tež.: 2,56 g. Φ .: 19 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 32 MSO. Tež.: 3,8 g. Φ .: 20 mm. Axis: 11. Dobro očuvan. Osoba A. Grob 162.
- 33 MSO. Tež.: 2,88 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 163.
- 34 MSO. Tež.: 2,61 g. Φ .: 19 mm. Axis: 7. Dobro očuvan. Osoba A. Grob 162.
- 35 MSO. Tež.: 2,59 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 172.
- 36 MSO. Tež.: 2,24 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 37 MSO. Tež.: 2,25 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Istrošen. Osoba B. Grob 162.
- 38 MSO. Tež.: 2,05 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 39 MSO. Tež.: 1,42 g. Φ .: 16,5 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 172.
- 40 MSO. Tež.: 1,77 g. Φ .: 17 mm. Axis: 1. Dobro očuvan. Grob 156.
- 41 MSO. Tež.: 2,49 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 42 MSO. Tež.: 2,56 g. Φ .: 18 mm. Axis: 5. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 43 MSO. Tež.: 2,33 g. Φ .: 19 mm. Axis: 11. Dobro očuvan. Osoba A. Grob 162.
- 44 MSO. Tež.: 2,58 g. Φ .: 17 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 124.
- 45 MSO. Tež.: 2,54 g. Dim.: 17 x 16 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 157.
- 46 MSO. Axis: 11. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 47 MSO. Tež.: 1,16 g. Φ .: 16,5 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 48 MSO. Tež.: 2,39 g. Φ .: 18 mm. Axis: 5. Dobro očuvan. Grob 172.
- 49 MSO. Tež.: 2,34 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Istrošen. Osoba B. Grob 162.
- 50 MSO. Tež.: 1,02 g. Φ .: 17 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 124.
- 51 MSO. Tež.: 2,45 g. Φ .: 19 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 52 MSO. Tež.: 1,48 g. Dim.: 18 x 16 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 156.
- 53 MSO. Tež.: 2,52 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Osoba A. Grob 162.
- 54 MSO. Tež.: 1,91 g. Dim.: 18,5 x 18 mm. Axis: 11. Dobro očuvan. Grob 172.
- 55 MSO. Tež.: 2,56 g. Φ .: 18 mm. Axis: 11. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 56 MSO. Tež.: 2,43 g. Φ .: 19 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 172.
- 57 MSO. Tež.: 2,91 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 141.
- 58 MSO. Tež.: 2,28 g. Φ .: 17 mm. Axis: 11. Dobro očuvan. Grob 172.
- 59 MSO. Tež.: 1,79 g. Dim.: 19 x 18 mm. Axis: 5. Dobro očuvan. Grob 157.

- 60 MSO. Tež.: 2,51 g. Φ .: 17 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 172.
- 61 MSO. Tež.: 2,22 g. Φ .: 17 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Osoba A. Grob 162.
- 62 MSO. Tež.: 1,63 g. Dim.: 16 x 15 mm. Axis: 6. Grob 185.
- 63 MSO. Tež.: 1,56 g. Φ .: 16,5 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 64 MSO. Tež.: 1,89 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 65 MSO. Tež.: 1,95 g. Dim.: 18,5 x 17 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 145.
- 66 MSO. Tež.: 2,34 g. Φ .: 17 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 67 MSO. Tež.: 2,46 g. Φ .: 17 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 68 MSO. Tež.: 2,69 g. Φ .: 17 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 156.
- 69 MSO. Tež.: 2,32 g. Φ .: 18 mm. Axis: 5. Dobro očuvan. Osoba A. Grob 162.
- 70 MSO. Tež.: 2,05 g. Φ .: 17 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 172.
- 71 MSO. Tež.: 2,55 g. Φ .: 18 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 72 MSO. Tež.: 3,17 g. Φ .: 18 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. U RIC u nema u egzergu gama. Grob 172.
- 73 MSO. Tež.: 2,67 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 157.
- 74 MSO. Tež.: 2,66 g. Dim.: 17 x 18 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 157.
- 75 MSO. Tež.: 1,97 g. Φ .: 17 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 157.
- 76 MSO. Tež.: 2,88 g. Φ .: 19 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Osoba B. Grob 162.
- 77 MSO. Tež.: 2 g. Φ .: 19 mm. Axis: 11. Dobro očuvan. Grob 171.
- 78 MSO. Tež.: 1,9 g. Dim.: 17 x 16 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 141.
- 79 MSO. Tež.: 1,46 g. Φ .: 17 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 157.
- 80 MSO. Tež.: 1,54 g. Φ .: 14 mm. Axis: 6. Grob 185.
- 81 MSO. Tež.: 1,2 g. Dim.: 16 x 15 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 200.
- 82 MSO. Tež.: 1,52 g. Φ .: 16 mm. Axis: 10. Grob 185.
- 83 MSO. Tež.: 1,99 g. Φ .: 17 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 157.
- 84 MSO. Tež.: 1,69 g. Φ .: 14 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 141.
- 85 MSO. Tež.: 1,18 g. Dim.: 17 x 15 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 141.
- 86 MSO. Tež.: 1,38 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 145.
- 87 MSO. Tež.: 1,49 g. Φ .: 14 mm. Axis: 7. Dobro očuvan. Grob 172.
- 88 MSO. Tež.: 1,81 g. Φ .: 14 mm. Axis: 6. Grob 185.
- 89 MSO. Tež.: 1,04 g. Dim.: 15 x 14 mm. Axis: 12. Grob 185.
- 90 MSO. Tež.: 1,62 g. Dim.: 16 x 15 mm. Axis: 12. Grob 185.
- 91 MSO. Tež.: 1,39 g. Φ .: 17 mm. Axis: 12. Grob 182.
- 92 MSO. Tež.: 1,37 g. Dim.: 17 x 15 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 185.
- 93 MSO. Tež.: 1,5 g. Dim.: 16 x 15 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 145.
- 94 MSO. Tež.: 1,47 g. Dim.: 14 x 13 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 182.
- 95 MSO. Tež.: 0,83 g. Φ .: 15 mm. Axis: 12. Grob 185.
- 96 MSO. Tež.: 2,41 g. Dim.: 19 x 18 mm. Axis: 1. Dobro očuvan. Grob 158.
- 97 MSO. Tež.: 2,4 g. Dim.: 19 x 18 mm. Axis: 12. Grob 182.
- 98 MSO. Tež.: 1,94 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Grob 182.
- 99 MSO. Tež.: 2,77 g. Dim.: 19 x 18 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 158.
- 100 MSO. Tež.: 2,5 g. Dim.: 19 x 17 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 158.
- 101 MSO. Tež.: 5,82 g. Φ .: 23 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 134.
- 102 MSO. Tež.: 5,12 g. Dim.: 22 x 21 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 143.
- 103 MSO. Tež.: 4,26 g. Dim.: 24 x 21,5 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 143.
- 104 MSO. Tež.: 5,12 g. Dim.: 24 x 23 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 143.
- 105 MSO. Tež.: 4,57 g. Φ .: 19 mm. Axis: 4. Istrošen. Grob 143.
- 106 MSO. Tež.: 1,28 g. Φ .: 15 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 115.
- 107 MSO. Tež.: 1,7 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 132.
- 108 MSO. Tež.: 2,53 g. Φ .: 18 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 38.
- 109 MSO. Tež.: 1,79 g. Φ .: 16 mm. Axis: 6. Dobro očuvan. Grob 61.
- 110 MSO. Tež.: 2,43 g. Dim.: 19 x 17 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 132.
- 111 MSO. Tež.: 2,12 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 132.
- 112 MSO. Tež.: 2,18 g. Φ .: 18 mm. Axis: 12. Dobro očuvan. Grob 38.
- 113 MSO. Tež.: 2,7 g. Φ .: 18 mm. Axis: 7. Istrošen. Grob 105.
- 114 MSO. Tež.: 1,4 g. Dim.: 18 x 16 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 115.
- 115 MSO. Tež.: 1,86 g. Φ .: 18 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 105.
- 116 MSO. Tež.: 1,8 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 105.
- 117 MSO. Tež.: 2,47 g. Φ .: 17 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 105.
- 118 MSO. Tež.: 2,32 g. Dim.: 19 x 18 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 132.
- 119 MSO. Tež.: 1,5 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 115.
- 120 MSO. Tež.: 2,52 g. Dim.: 17 x 18 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 132.
- 121 MSO. Tež.: 2,28 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 132.

- 122 MSO. Tež.: 1,94 g. Dim.: 17 x 16 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 56.
- 123 MSO. Tež.: 2,3 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 176.
- 124 MSO. Tež.: 2,7 g. Φ .: 17 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 105.
- 125 MSO. Tež.: 2,34 g. Φ .: 17 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 38.
- 126 MSO. Probušen. Tež.: 2 g. Dim.: 17 x 16 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 91.
- 127 MSO. Tež.: 1,67 g. Dim.: 18 x 16 mm. Axis: 12. Jako istrošen. Grob 105.
- 128 MSO. Tež.: 1,17 g. Dim.: 19 x 17 mm. Axis: 6. Jako istrošen. Grob 105.
- 129 MSO. Tež.: 2,69 g. Dim.: 17 x 16 mm. Axis: 6. Jako istrošen. Grob 105.
- 130 MSO. Tež.: 2,36 g. Dim.: 18 x 16 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 67.
- 131 MSO. Tež.: 1,87 g. Dim.: 16 x 14 mm. Axis: 12. Jako istrošen. Grob 38.
- 132 MSO. Tež.: 1,59 g. Dim.: 18 x 16 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 105.
- 133 MSO. Tež.: 1,37 g. Φ .: 17 mm. Axis: 12. Jako istrošen. Grob 56.
- 134 MSO. Tež.: 1,13 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 12. Jako istrošen. Grob 38.
- 135 MSO. Tež.: 0,7 g. Dim.: 15 x 14 mm. Jako istrošen. Grob 105.
- 136 MSO. Tež.: 2,57 g. Dim.: 16 x 15 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 89.
- 137 MSO. Tež.: 2,06 g. Φ .: 17 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 132.
- 138 MSO. Tež.: 2,01 g. Dim.: 17 x 16 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 132.
- 139 MSO. Tež.: 2,36 g. Dim.: 18 x 17 mm. Axis: 1. Istrošen. Grob 20.
- 140 MSO. Tež.: 1,65 g. Dim.: 18 x 17 mm. Jako istrošen. Grob 90.
- 141 MSO. Tež.: 1,08 g. Φ .: 13 mm. Jako istrošen. Grob 182.
- 142 MSO. Tež.: 1,94 g. Dim.: 15 x 13 mm. Axis: 12. Istrošen. Grob 132.
- 143 MSO. Clipped. Tež.: 1,51 g. Dim.: 14 x 12 mm. Axis: 6. Istrošen. Grob 38.

LITERATURA

GÖRICKÉ-LUKIĆ, H., 1992., Prilozi poznavanju numizmatičke topografije Baranje, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 9, br. 1, Zagreb, 135–152.

FILIPOVIĆ, S., 2010., Kasnoantička nekropola u Zmajevcu, katalog izložbe, Osijek.

FILIPOVIĆ, S., ŠEPAROVIĆ, T., 2014., Die Spätantike Nekropole in Zmajevac (Kroatien), Übersicht über die numismatischen Funde, Ein Beitrag zur Erforschung des Umlaufs von Münzen am Donau – Limes in Pannonien, Akten des 5. Österreichischen Numismatikertages, M. Alram, H. Emmerig, R. Harreither (ed.), Enns, 21. – 22. Juni 2012, Enns – Linz, 119–132.

MÓCSY, A., 1974., Pannonia and Upper Moesia, London – Boston.

MIGOTTI, B., 2012., The Archaeology of Roman Southern Pannonia, Oxford.

RIC The Roman Imperial Coinage, London.

V/1 Valerian – Florian (P. H. Webb) 1927.

V/2 Probus – Amandus (P. H. Webb) 1933.

VI Diocletian – Maximinus (C. H. V. Sutherland) 1967.

VII Constantine and Licinius (P. M. Bruun) 1966.

VIII The Family of Constantine I (J. P. C. Kent) 1981.

IX Valentinian I – Theodosius I (J. W. E. Pearce) 1951.

VINSKI, Z., 1971., Rani srednji vijek u Jugoslaviji od 400. do 800. godine, Vjesnik Arheološkog muzeja, 3. s., V, Zagreb, 47–73.

VINSKI, Z., 1957., Arheološki spomenici velike seobe naroda u Srijemu, Situla 2, Ljubljana, 3–77.

WERNER, J., 1956., Beiträge zur Archäologie des Attila Reiches, in Abh München, 38A, München.

CURRENCY FOUND AT THE LATE ROMAN NECROPOLIS ZMAJEVAC – MOCSOLÁS

Annex to the Numismatic Topography of Baranja

SUMMARY

An exceptionally high number of archaeological sites have been recorded in the north-eastern part of Croatian Baranja. It is an area located on an extremely important European communication route, which used to follow the Danube and along which, during the Roman rule, a defensive system - *limes* was formed, which was made of a series of forts and observation posts. One of those forts was located in the area where the settlement of Zmajevac stands today, the importance of which is evident from the findings from the site Mocsolás, where a protective archaeological research of a late Roman necropolis was conducted in the period 1999 - 2008 and 2012. Among the numerous and various archaeological findings, the group of numismatic findings described in this paper particularly stand out.

The oldest currency is attributed to Emperor Gallienus, from little after the middle of the 3rd century, and the newest is from the second half of the 4th century. Most of the currency findings are from the 4th century, when great attention was given to the defence of the *limes* and when one of the units from the Legio VI Herculia was stationed there. Considering the representation of currency mints, the analysis of the accurately determined items, from the first half of the 4th century, determined that the currency from the eastern mints is mildly prevalent to the ones from western mints. However, individually, according to the number, the nearest mint in Siscia is largely dominant, which is particularly true in the second half of the 4th century. The greatest intensity of the influx of currency is during Constantine the Great, which is without a doubt the period of greatest prosperity

for the settlement *Ad Novas*. After that period the intensity drops and then increases again between years 348 and 351. After 351 the intensity drops again, as the result of the crisis caused by the situation in the Empire and the incursion of the tribes of Suebi, Quadi, and Sarmati that pillage Pannonia during that period. The intensity of the currency increases again during the rule of Emperors Valentinian I and Valens. During that period, the defence and fortification of the *limes* became increasingly important, because it was increasingly threatened from barbarian tribes. In 378 Valens died in battle with the Goths at Hadrianopolis, after which the Goths raided and pillaged Pannonia and Dalmatia. The newest currency from the necropolis, pieces with the Emperors Gratian and Valentinian the Second, speak of the complete collapse and failure of the influx of currency in the final decades of the 4th century. During that time the Roman *limes* on the Danube collapsed, which enabled the barbarian tribes to freely enter Pannonia. At the very end of the fourth and in the early 5th century this area is occupied by the Huns, which is confirmed by the famous Hunnic brace found at the fort in Zmajevac. There were no more currency findings, but it is possible that a grave with 91 beads and a pierced currency from the period of Emperor Valens, which was obviously not used for a longer period, is from that period.

The inspection and analysis of numismatic findings from the Mocsolás necropolis in Zmajevac contributes to the knowledge about numismatic topography and the circulation of currency in Baranja in the late Roman period.